

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

Murodov Alisher
Murodovich

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti
Tadqiqotchisi, tel: +998979343223
elektron pochta::murojonov2018@gmail.com

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim xizmatlari tizimini innovatsion rivojlanishining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati, ushbu sohada samaradorlikni oshirish bo'yicha xalqaro tajribalardan keng ko'lamda foydalanish, ta'lim xizmatlari bozorining konyunkturasi o'zgarishi hamda oliy ta'lim muassasalarining malakali ilmiy salohiyatga ega bo'lgan kadrlar bilan ta'minlash yuzasidan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, oliy ta'lim xizmatlari, ta'lim xizmatlari bozori, innovatsiyalar, innovatsion faoliyat, samaradorlik va marketing.

Аннотация. В данной статье рассмотрена социально-экономическая значимость инновационного развития системы услуг высшего образования, широкого использования зарубежного опыта повышения эффективности в этой сфере, изменения конъюнктуры рынка образовательных услуг, предоставления высшего образования. обсуждены учреждения с кадрами с квалифицированным научным потенциалом, разработаны предложения и рекомендации.

Ключевые слова: высшее образование, услуги высшего образования, инновации, инновационная деятельность, эффективность, эффективность, маркетинг

Annotation. In this article discusses the socio-economic significance of the innovative development of the system of higher education services, the widespread use of foreign experience in improving efficiency in this area, changes in the educational services market, and the provision of higher education. institutions with personnel with

qualified scientific potential were discussed, proposals and recommendations were developed.

Keywords: higher education, higher education services, market of educational services, innovations, innovative activity, efficiency and marketing.

Bugungi kunda mamlakatimizda innovatsion faoliyatni rivojlantirishga iqtisodiy taraqqiyotni belgilovchi asosiy vosita sifatida qaramoqda va davlatning eng muhim ustuvor vazifasi sifatida ilm-fanni rivojlantirish, innovatsion faollikni oshirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish masalalari birinchi o'ringa kutarmoqda. Shunga ko'ra, respublikamizda keyingi yillarda ilm-fan va innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish va innovatsion faoliyat uchun qulay iqtisodiy muhitni yaratish, fan, ta'lim, ishlab chiqarish integratsiyasini yanada kengaytirish bo'yicha muayyan ishlar amalga oshirilmoqda, zamonaviy iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiyalash, ishlab chiqarishni mahalliyashtirish davlat dasturlari qabul qilinib, ular realizatsiya qilinmoqda.

Innovatsion iqtisodiy taraqqiyotga asoslangan bugungi iqtisodiy munosabatlar sharoitida oliy o'quv yurtlari iqtisodiyotni harakatga keltiruvchi eng asosiy resurslardan biri sifatida qaralmoqda. Oliy o'quv yurtlari tomonidan olib borilayotgan chuqur ilmiy tadqiqot ishlari natijasida olingan ilmiy yutuqlar va innovatsiya texnologiyalarini amaliyotga joriy etish orqali yangi tovar va xizmatlar ishlab chiqarilmoqda, yangi korxonalar tashkil etilib, ish o'rinlari tashkil etilmoqda, iqtisodiyot tarmoqlari korxonalarini texnik-texnologik jihatdan modernizatsiyalash imkoniyati yaratilmoqda, umuman yangi bo'lgan tarmoq yo'nalishlari vujudga kelmoqda. Shu sababli, oliy o'quv yurtlarida innovatsion faoliyatni yanada takomillashtirish, innovatsion faoliyatning eng muhim qismi bo'lgan transfer jarayonini samarali tashkil etish mamlakat iqtisodiyoti rivojlanishida muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev ta'kidlaganidek: "...ta'lim-tarbiya bo'yicha qabul qilingan umummilliy dasturlarimizni mantiqiy yakuniga yetkazishimiz zarur. Shu maqsadda Hukumatning, tegishli vazirlik va idoralar hamda butun ta'lim tizimining, hurmatli domlalarimiz va professor-o'qituvchilarning eng muhim vazifasi – yosh avlodga puxta ta'lim berish, ularni jismoniy va ma'naviy yetuk insonlar etib tarbiyalashdan iboratdir. Farzandlarimiz uchun zamonaviy ish joylari yaratish, ularning hayotda munosib o'rin egallashini ta'minlashga qaratilgan ishlarimizni yangi bosqichga ko'tarishni davrning o'zi taqozo etmoqda".

Innovatsion iqtisodiyotda taraqqiyotning yetakchi kuchi bilimlarni yaratish va ulardan foydalanish hisoblanadi. OTMLar ta'lim tizimidagi o'z o'rniga mos ravishda bilimlarni shakllantirish sohasidagi eng yuqori yutuqlarga yo'naltirilgan va barcha ijtimoiy jarayonlarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, OTMLarning innovatsion iqtisodiyotdagi faoliyati ular bir vaqtning o'zida innovatsion bilimlar, inson kapitali va innovatsiyalarni rivojlantirish va rag'batlantirish platformalari sifatida faoliyat yuritishi bilan belgilanadi. OTMLar innovatsiyalarning ham manbalaridan biri, ham ob'ekti bo'lib, innovatsion rivojlanish OTM boshqaruvi tizimiga katta ta'sir ko'rsatadi, deb taxmin qilish mumkin.

Shunga ko'ra, OTMlari innovatsion rivojlanishi bo'yicha yetakchi xorijiy davlatlar tajribalarini tadqiq etish alohida qiziqish uyg'otadi. Bu tajribalar OTMlarining innovatsion iqtisodiyotdagi rovidan kelib chiqib amalga oshirilishi muhim. Aytish kerakki, bu inson kapitali sifatini oshiruvchi, innovatsion iqtisodiyotning samarali faoliyat yuritishi uchun qulay shart-sharoitlarni yaratuvchi raqobatbardosh va yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash orqali amalga oshiriladi. Bir vaqtning o'zida ilmiy tadqiqotlar olib boriladi va realizatsiya qilinadi.

Tadqiqot barcha mamlakatlar uchun umumiy bo'lgan OTMlarni innovatsion rivojlanishining bir qator xususiyatlarini ochib berdi. Boshqaruv sohasida ularga quyidagilar kiradi: OTMlarining muqobilligi va mustaqilligini mustahkamlash (sanoat korxonalarini va biznes bilan bir vaqtda yaqinlashishi bilan); innovatsion tashkiliy modellarni puxta ishlab chiqish; uskunalardan jamoaviy foydalanish uchun innovatsion klasterlar va OTMlararo markazlarni yaratish; o'quv yo'nalishlarining ilmiy-texnik jarayonlarga muvofiqligi; o'qitishning innovatsion interfaol vositalari, shakllari va usullarini qo'llash. Tadbirkorlik faolligi, kuchli ma'muriy yadro va rivojlanayotgan periferiya universitetning asosiy bo'limlarini o'zgartirishga qiziqishi alohida ajralib turadi. Harakat erkinligining asosi sifatida ixtiyoriy ko'p kanalli moliyaviy bazaning roli ta'kidlangan. Shu bilan birga, universitetlarning ixtisoslashuvi va tuzilishi (tadbirkorlik universiteti, texnopolis universiteti, vertikal va matritsali universitetlar) va mamlakatlar (frantsuz, shved, daniya, xitoy, janubiy koreyya) bo'yicha ham turli modellari mavjud.

Universitetlarning ko'p sonli umumiy xususiyatlarining mavjudligi va modellarning xilma-xilligi tashkiliy-huquqiy shakllar va ularni boshqarish tizimlarining ko'plab omillarga sezilarli darajada bog'liqligini ko'rsatadi. Ulardan eng muhimlari, bizningcha, to'plangan moddiy boyliklar va inson kapitali, oliy ta'limning mavqei va jamiyatda unga bo'lgan talab, mamlakatning innovatsion rivojlanish darajasi, ta'lim va fanga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmi, innovatsiyalarni huquqiy qo'llab-quvvatlash va intellektual mulk huquqlarini himoya qilish, universitetlarning davlat, biznes, jamoatchilik bilan munosabatlarining mohiyati va chuqurligi, preferensiyalar va imtiyozlar tizimi hisoblanadi. Shu va boshqa omillarni hisobga olish mamlakat sharoitiga mos boshqaruv usullarini tanlashning asosi hamda universitetlarning samarali faoliyatini ta'minlash shartidir.

V.O.Kalyatinning ishida bir qator mamlakatlarning innovatsion jarayonlarni boshqarish tajribasini tahlil qilishga katta e'tibor berilgan. Universitetlarga kelsak, ularning asosiy kontragentlar bilan o'zaro munosabatlarining aniq misollari qiziqishni paydo qiladi. Shunga ko'ra, Yevropa Ittifoqida "Tadqiqotlarga sarmoya kiritish: harakat rejasi" hujjatiga muvofiq, olimlarning martaba imkoniyatlarini yaxshilash, ommaviy tadqiqotlarni sanoat ehtiyojlariga yaqinlashtirish va Yevropa va milliy davlat moliyaviy vositalari nazarda tutiladi. Tabiiy fanlar, muhandislik yoki biznes fakultetlarida tahsil olayotgan har bir talaba asosiy mutaxassislikdan tashqari, intellektual mulk va texnologiyalar transferi yo'nalishi bo'yicha kursni ham tamomlashi shart.

Xorijiy tajribani tahlil qilish keyingi ikki yilda Germaniya, Buyuk Britaniya, Avstraliya, Yangi Zelandiya va Frantsiyada texnologik va texnik yangiliklarni hisobga

olgan holda oliy ta'lim sohasidagi milliy ta'lim rejalarini to'g'rilaganligi qayd etilgan. 2016 yilda Qo'shma Shtatlarda qabul qilingan Milliy texnologiya ta'limi rejasi batafsilroq tavsiflangan. U talabalarga yo'naltirilgan oliy ta'lim ekotizimini qurishga qaratilgan bo'lib, unda talabalar turli shakllar, ta'lim turlari va kelajakdagi martaba, moliyaviy shaffoflik, moslashuvchan maqsadli talabalarni qo'llab-quvvatlash mexanizmidan foydalanish, o'qitish vaqti va formatini, sifatli resurslar mavjudligini aniqlash, ta'limning turli shakllarini qo'llab-quvvatlash uchun ta'lim tarmoqlarini yaratish va "maslahatchi" lavozimini joriy etish, talabalar uchun qobiliyatlarni baholash imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak. .

Buyuk Britaniyada Innovatsiyalar, oliy ta'lim va malaka oshirish vazirligi universitetlar vakillarini innovatsiyalar sohasida intellektual mulkka egalik huquqini o'tkazish yoki undan foydalanishga qaratilgan namunaviy shartnomalarni ishlab chiqishga taklif qiladi. Dastlab, universitetlar negizida texnologik rivojlanish sohasida keng tarqalgan kompaniyalar, konsalting va servis xizmatlari tashkil etilgan.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida OTMlari nafaqat kadrlar tayyorlash vazifasini bajaradi, balki milliy va mintaqaviy raqobatbardoshlikni mustahkamlashga ko'proq hissa qo'shmoqdalar. Tajribalarning ko'rsatishicha, OTMlarning rolini kengayib borayotganligi ularni iqtisodiy hamkorlik jarayonida hududiy infratuzilma ishtirokchisi sifatidagi ahamiyatini tobora oshirmoqda.

Masalan, Buyuk Britaniyada ko'pincha universitetlardan amaliy-ilmiy tadqiqotlar, bozor tadqiqotlari va innovatsion jarayonlarda faol ishtirok etishi ularning asosiy faoliyat yo'nalishlaridan hisoblanadi. Agarda ilgari universitetlar tayanch va fundamental fanlarga kontsentratsiyalashgan holda olingan natijalarni tijorat maqsadlariga qo'llash uchun mustaqil ishlashga majbur bo'lgan bo'lsa, endilikda chegaralar tobora shaffoflashib bormoqda va tadqiqotlar va ishlanmalar sohasida muvofaqqiyatli faoliyat yuritishlari uchun korxonalar va universitetlar innovatsion jarayonlar doirasida ko'proq hamkorlik qilishlari talab etilmoqda.

Ikkinchidan, ko'pincha universitetlar o'zlarini konsalting xizmatlari, maslahatlar, o'zgarish dasturlari kabilarni yetkazib beruvchilar sifatida namoyon etmoqdalar. Ko'p hollarda bu xizmatlar "sotuvchi-xaridor"ning ikki tomonlama o'zaro munosabatidan tashqariga chiqadi va ko'p tomonlama, uzoq muddatli hamkorlik yuzaga keladi. Ushbu sohaga kirish uchun universitetlar korxonalar va tashkilotlar bilan uzoq muddatli o'zaro ishonchli munosabatlarni o'rnatishi, qo'llab-quvvatlashi va rivojlantirishi zarur.

Buyuk Britaniyada ta'lim sohasida biznes va menejment oliy ta'limning eng kuchli sohalaridan biri hisoblanadi. Deyarli barcha universitetlar biznes maktablari yoki shunga o'xshash bo'limlarga ega. "Biznes maktablar assotsiatsiyasi" (Buyuk Britaniyadagi barcha universitet biznes maktablari vakili bo'lgan a'zo tashkilot) ish tajribasi uning a'zolarini biznes va jamiyatni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan o'z ishini tashkil etish va amalga oshirishni namoyish etadi.

Universitetlar va biznes hamjamiyati o'rtasidagi hamkorlik metodologiyasini ishlab chiqish va modelini yaratishga assotsiatsiya tajribasi va uning sinovdan o'tgan yondashuvlari alohida qiziqishni uyg'otadi. Xususan:

biznes maktablari tadbirkorlik sub'ektlari bilan muloqot qilishlari uchun foydalaniladigan turli xil usullarni ko'rsatadi;

biznes maktablari o'zaro aloqalarni mustahkamlash va hamkorlik institutlari sifatidagi rolini oshirish natijasida faoliyat turlari bo'yicha ko'p miqdordagi o'zaro munosabatlar tasnifini ishlab chiqadi;

universitetning intellektual resurslaridan foydalanishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mumkin bo'lgan tijorat takliflarining diversifikatsiyasini tavsiflaydi;

biznes maktablarining mahalliy hamjamiyat bilan o'rnatgan aloqalari turlarini va bunday munosabatlarning shakllanishi bo'yicha choralar tavsiflaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Axunova G. O'zbekistonda ta'lim xizmatlari marketingi muammolari. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim Vazirligi, Toshkent Davlat iqtisodiyot universiteti. – T.: Iqtisod-Moliya, 2005 y. – 244 b.;

2. Баженова В.С. Непрерывное образование в условиях трансформации экономической системы. – М.: Изд. Рос. экон. акад, 2000-216 с.

3. Воронин А.В. Университет как системообразующий региональный научно- инновационный комплекс // Высшее образование в России. – 2010. – №8–9. – С. 62-68.

4. Высшее образование сегодня. 2008. № 8. Издательская группа «Логос», 2008. - С. 5.

5. Гребенюк И.И., Голубцов Н.В., Кожин В.А., Чехов К.О., Чехова С.Э., Федоров О.В. Анализ инновационной деятельности высших учебных заведений России: монография. / под. ред. И.И. Гребенюк – М.: Изд-во «Академия Естествознания», 2012. – 464 с.

6. Захарова Л.В. Формирование и развитие образовательных услуг: автореф. дисс. канд. экон. наук / Белград. 2002-235с.;

7. Лукашенко М.А. Высшее учебное заведение на рынке образовательных услуг: актуальные проблемы управления. – М.: Изд. Маркет ДС, 2003. -358 с.;